

Identifying and Analysis of Curriculum Research Trends in Iranian Higher Education**Batool Saiedi, Asghar Soltani**¹ M.A. in Curriculum, Department of Education, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.² Associate Professor, Department of Education, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.**Abstract**

The purpose of the current research was to identify and analyze trends in curriculum research in Iran's higher education. The research method was document content analysis through thematic analysis, and the research instrument was a researcher-made checklist of thematic analysis. All articles in the field of higher education curriculum in educational science journals from 2011 to the beginning of 2021 were reviewed and 1321 articles were selected by purposeful sampling. The research method in the qualitative part was theme analysis, during which the basic, organizing and global themes were extracted. For quantitatively analyze the extracted topics, frequency and percentage statistics were used. Content validity of the instrument was confirmed by curriculum experts. The reliability of the instrument was also estimated by Holsti's reliability index method. Results revealed that the themes of teaching-learning, thematic contents and content areas of the curriculum, teaching methods and e-learning were most prominent in the research trends of higher education. Among the elements of the curriculum, the element of curriculum implementation was the most important. Qualitative research method was the dominant method used in the researches, students were the most participants in the studied researches, and the geographical scope of most of the researches was regional. It was concluded that the research trends in the field of higher education did not have a proper balance in terms of the investigated components. Based on this, it is suggested that the journals call for specialized and special articles in line with the subject needs proposed in this research.

Keywords: Curriculum, Research trend, Higher education.

شناسایی و تحلیل روندهای پژوهش برنامه درسی در آموزش عالی ایران

بتول سعیدی، اصغر سلطانی*

^۱ کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
^۲ دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل روندهای پژوهش برنامه‌درسی در آموزش عالی ایران بود. روش پژوهش، تحلیل محتوای اسنادی از طریق تحلیل مضمون، و ابزار پژوهش نیز چک‌لیست محقق‌ساخته تحلیل مضمون بود. در این پژوهش همه مقالات حوزه برنامه‌درسی آموزش عالی در نشریات علوم تربیتی از سال ۱۳۹۰ تا ابتدای سال ۱۴۰۰ بررسی و با نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۱۳۲۱ مقاله برای مطالعه انتخاب گردید. روش پژوهش در بخش کیفی تحلیل مضمون بود که طی آن مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر استخراج شدند. به منظور تحلیل مضامین استخراج شده به شکل کمی، از آماره‌های فراوانی و درصد استفاده شد. روایی ابزار از بُعد محتوایی توسط متخصصان برنامه درسی تأیید شد. پایایی ابزار نیز با روش ضریب پایایی هولستی (Holsti's reliability index) برآورد گردید. نتایج نشان داد که مضامین یاددهی - یادگیری، محتواهای موضوعی و حوزه‌های محتوایی برنامه درسی، روش‌های تدریس و آموزش الکترونیک، بیشترین نمود را در روندهای پژوهش در برنامه‌درسی آموزش عالی داشتند. از میان عناصر برنامه درسی، عنصر اجرای برنامه درسی مورد توجه بیشتری بود. روش پژوهش کیفی، روش غالب مورد استفاده در پژوهش‌ها بود، دانشجویان عمده‌ترین مشارکت‌کنندگان در پژوهش‌های مورد بررسی بودند و قلمرو مکانی بیشتر پژوهش‌ها، منطقه‌ای بود. به طور کلی این نتیجه حاصل شد که روند پژوهش‌ها در حوزه آموزش عالی از بُعد مولفه‌های مورد بررسی در این پژوهش از توازن مناسبی برخوردار نیستند. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود که نشریات با مشخص کردن خلأها و نیازها، در فراخوان‌های خود به جذب مقالات تخصصی و ویژه در راستای نیازهای موضوعی پیشنهاد شده در این پژوهش اقدام نمایند.

واژگان کلیدی: برنامه درسی، روند پژوهش، آموزش عالی.

مقدمه

نخستین گام برای شناخت رشد و توسعه یک پدیده، آگاهی از زوایا، ابعاد و وضعیت موجود در قالب بررسی روند شکل‌گیری آن پدیده است تا بر اساس اطلاعات حاصل برای توسعه آن برنامه‌ریزی کرد (Dehghan, 1391). بر این اساس، پیش‌بینی سمت و سوی هر شاخه از دانش بشری منوط به داشتن اطلاعاتی از قبیل روند تکامل تاریخی، افراد موثر، مکان و زمان توسعه آن علم، نوآوری‌های علمی و همچنین سیر تحول و میزان اهمیت و کاربردی بودن آن است. بر این اساس، بررسی روند پژوهش مرتبط با هر یک از شاخه‌های دانش بشری موضوعی مهم و حائز اهمیت است (Zare et al., 2013). علیرغم اهمیت پژوهش در حوزه‌های مختلف علمی و نقش آن در ایجاد و توسعه دانش جدید، حجم بالای ادبیات علمی در دسترس در یک رشته پژوهشی خاص غالباً بسیار زیاد است. این موضوع در بیشتر مواقع مانع از آن شده تا یک نمای ساختاری مشخص از اطلاعات موجود فراهم آید.

پژوهشگران همواره در پی یافتن پاسخ به پرسش‌هایی هستند که در زمینه نوآوری و پیشرفت یک حوزه علمی مطرح هستند. سؤالاتی مانند این‌که: روی چه موضوعی پژوهش شود؟، آیا ایده‌های جدید مناسب هستند؟، کدام منابع برای گردآوری داده‌ها به کار گرفته شوند؟، کدام ابزارها برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شوند؟ و بسیاری پرسش‌های دیگر که در این زمینه مطرح می‌شود (Zar et al., 2013). یافتن پاسخ برای اغلب پرسش‌هایی از این دست، مستلزم مطالعه روند و جریان پژوهش‌های انجام شده در یک حوزه علمی است. از این رو، یکی از ضرورت‌های پژوهش در هر قلمرو دانش، شناخت و توجه به روندهای پژوهشی آن است. با وجود این، شناسایی روندهای توسعه و رشد دانش علمی در حوزه‌های مختلف، سازوکاری پیچیده دارد. بر این اساس، پژوهشگران با بررسی تعداد مشخصی از بروندادهای علمی منتشر شده در یک حوزه پژوهشی، سعی در یافتن روندهای پژوهش آن دارند. هرچه وسعت تحقیق

گسترده‌تر می‌شود زمان صرف‌شده برای تحلیل و پیچیدگی‌های تحلیل پژوهش‌ها نیز افزایش می‌یابد (Pourabbasi et al., 2016). تحلیل آن‌چه در نشریه‌های یک رشته علمی، به عنوان یکی از زمینه‌های انتشار بروندادهای پژوهشی، به درک بهتر موضوع‌ها و مسئولیت‌های آن حوزه علمی کمک می‌کند به گونه‌ای که می‌توان با نگاه به گذشته و تحلیل پژوهش‌های صورت گرفته در نشریه‌ها، مسیر مورد انتظار در آینده را نیز ترسیم کرد. بررسی روندها به ما کمک می‌کند که ظهور و تداوم موضوع‌ها، پارادایم‌ها و روش‌های به کار گرفته شده در طول زمان را شناسایی کرده و قوت‌ها و ضعف‌های هر یک را مشخص کنیم. از طرف دیگر، یافتن چنین روندهایی برای پژوهشگران نیز سودمند است، زیرا محققان را در یافتن زمینه‌های پژوهشی جدید کمک می‌کند. بررسی روندهای پژوهش علمی در هر حوزه منجر به شکل‌گیری سیاست‌های پژوهشی یک حوزه علمی و در نتیجه برنامه‌ریزی‌های راهبردی برای توسعه آن می‌شود. همچنین پیشرفت‌های حاصل را ارزیابی و کنترل می‌کند و کیفیت فعالیت‌های پژوهشی را ارتقا می‌دهد.

همانند سایر حوزه‌های علمی، برنامه درسی آموزش عالی نیز پژوهش‌هایی با تنوع موضوعی زیاد، گستردگی از بُعد جامعه مورد پژوهش، دامنه، روش‌ها و طرح‌های متنوع پژوهشی روبروست. وجود ساختاری چنین متنوع، علیرغم این‌که نشان از پویایی و تکثر در پژوهش‌های حوزه برنامه درسی آموزش عالی دارد، با این حال کمبود بررسی‌های علمی که روندهای جاری این پژوهش‌ها را مشخص ساخته و چراغ راهی برای آینده این پژوهش‌ها فراهم آورد، از جمله خلاءهای موجود در پژوهش‌های حوزه آموزش عالی است. به منظور در اختیار داشتن چشم‌اندازی ساختارمند از کمیت و کیفیت پژوهش‌هایی که در گذشته در این حوزه انجام شده است، انجام بررسی‌هایی از نوع پژوهش حاضر، به کاهش شکاف دانشی موجود در این زمینه، به ویژه در حوزه پژوهش‌های داخلی حوزه برنامه درسی در آموزش عالی کمک خواهد

تحلیل روند پژوهش‌های منتشر شده در نشریه‌های حوزه برنامه درسی آموزش عالی، دغدغه‌ها، مسئله‌ها، چالش‌های نظری و پژوهشی و تا حدی عمل پژوهشگران و دانشگاهیان این رشته را در کشور نمایان می‌سازد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام شده در زمینه بررسی روند پژوهش‌های برنامه‌ریزی درسی در داخل کشور عمدتاً معطوف به بررسی انواع روش‌شناسی‌ها (Rahmanpour, Nasr Esfahani, 2014, Adibmanesh & Nasr Esfahani, 2016; Adibmanesh, 2021, Seraji & Armand, 2010) و در مواردی موضوعات پژوهشی مورد استفاده در این پژوهش‌ها بوده است. با این حال بررسی روندهای پژوهش در یک حوزه علمی نیازمند بررسی ابعاد دیگری مانند، موضوعات پژوهشی داخل حوزه، جایگاه و سهم هر موضوع، و همچنین سطح و قلمرو مکانی و زمانی پژوهش‌هاست (Moradi & Safikhani, 2016, Majeed & Wani, 2018).

کمالی و همکاران (Kamali et al., 2023) در پژوهش خود به منظور تحلیل چگونگی فهم برنامه درسی در مطالعات آموزش عالی ایران، پژوهش‌های یک دهه گذشته برنامه درسی در آموزش عالی ایران را با روش مرور نظاممند بررسی کردند. در این پروژه تنها تعداد ۵۷ مقاله منتشر شده در نشریات علمی در دو سطح کدگذاری باز و محوری تحلیل کیفی شدند. نتایج این پژوهش نشان داد که فهم برنامه درسی در مطالعات آموزش عالی ایران درگیر دگماتیسم سنت‌گرایی است که می‌تواند سودمندی آن برای تعالی آموزش و یادگیری دانشگاهی را با مخاطرات جدی مواجه سازد. ادیب‌منش (Adibmanesh, 2021) پژوهشی را با هدف ارزیابی دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی در آموزش عالی با رویکرد تحلیل محتوا انجام داد. نتایج پژوهش در بخش روش-شناسی حاکی از غالب بودن رویکرد کیفی بود. در بخش مربوط به موضوع‌شناسی، موضوع‌های مرتبط با آموزش، تدریس و یادگیری در آموزش عالی و تفکر انتقادی، به ترتیب از بیشترین و کمترین فراوانی برخوردار بودند.

کرد. بررسی ادبیات تحقیق و پیشینه پژوهش‌های انجام شده داخلی در این موضوع نشان می‌دهد که پژوهش‌های معدود انجام شده در این زمینه عمدتاً از بُعد گستردگی زمانی، موضوعی، و روش‌های جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها دارای محدودیت‌هایی هستند که پژوهش حاضر با در نظر گرفتن این محدودیت‌ها تلاش داشته است که تصویری جامع از روند فعلی پژوهش‌های برنامه درسی در آموزش عالی ایران ارائه دهد.

تحقیق و پژوهش یکی از قلمروهای اساسی در برنامه درسی است و مانند بسیاری از حوزه‌های علمی دیگر، رمز پویایی و حیات آن است. این مقوله با سایر قلمروها مرتبط و درهم تنیده است، زیرا پرداختن به دیگر قلمروهای برنامه درسی مستلزم پژوهش در آن‌ها می‌باشد و استفاده از نتایج پژوهش‌های برنامه درسی نیز باعث بهبود حوزه عمل و نظر برنامه درسی خواهد شد. از سوی دیگر، منابع علمی حوزه برنامه درسی، پژوهش را با دامنه‌ای وسیع مورد بحث قرار داده‌اند که شامل روش‌شناسی‌ها، رویکردها، پارادایم‌ها و فنون متعدد است. این دامنه وسیع تکالیف متعدد را برای متخصص برنامه درسی به همراه دارد (Fathi Vajargah, 2020; Yadegarzadeh et al., 2016).

مقوله پژوهش برنامه درسی عمدتاً از دهه ۱۹۳۰ در ایالات متحده مورد توجه قرار گرفته است. در نخستین مقاله‌های مربوط به پژوهش برنامه درسی، درباره روش‌های پژوهش صحبت شده و می‌توان گفت مقوله روش‌ها از سال‌ها قبل مورد توجه بوده است (Sharifian, 2014). به زعم شریفیان (Sharifian, 2014)، پژوهش‌های برنامه درسی از دهه ۱۹۳۰ به بعد، حرکت تکاملی داشته است. به این معنا که در دهه‌های ۳۰، ۴۰ و ۵۰ میلادی دغدغه صاحب‌نظران و نویسندگان، بیان کلیاتی در مورد پژوهش برنامه درسی و ضرورت آن بوده است. از دهه ۶۰ و دهه‌های پس از آن، جوانب دیگری مورد توجه قرار گرفته، که در راستای گسترش دانش نظری و ارائه چارچوب‌هایی برای انجام پژوهش‌های برنامه درسی بوده است.

کمترین مقدار را به خود اختصاص داده‌اند. رحمان پور و نصر اصفهانی (Rahmanpour & Nasr Esfehani, 2014) در پژوهشی به روش‌شناسی پژوهش‌های داخلی و خارجی مربوط به حوزه برنامه درسی در آموزش عالی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که در پژوهش‌های خارجی رویکرد کیفی، رویکرد غالب بود. در این میان پژوهش‌های موردی و پدیدارشناسی به ترتیب دارای بیشترین کاربرد در میان پژوهشگران بود. امجد زبردست (Amjad Zebardast, 2015) در پژوهش خود به جمع-آوری شواهد تجربی از وضعیت پارادایم‌ها در دانش مربوط به سازمان و مدیریت آموزش عالی ایران پرداخت. یافته‌ها نشان داد که بیشتر پژوهش‌ها بر اساس پارادایم کارکردگرایی و تعداد کمتری در قالب پارادایم تفسیری می‌باشند. همچنین حوزه تحقیقات سطح موسسه، سطح بخشی یا منطقه‌ای و سطح ملی به ترتیب بیشترین تا کمترین سطح را تشکیل می‌دادند. عابدینی بلترک و همکاران (Abedini Baltork et al., 2013) در پژوهش خود به تحلیل ویژگی‌های مقالات منتشر شده در حوزه آموزش عالی ایران و هلند پرداختند. نتایج بیانگر آن بود که رویکر اکثر تحقیقات آموزش عالی ایران از نوع کمی است و اکثر ابزارگردآوری داده‌ها نیز پرسشنامه و تحلیل‌های نتایج بیشتر به صورت آماری و از نوع استنباطی بوده است؛ در مقابل، رویکرد اصلی در تحقیقات آموزش عالی هلند، کیفی بوده است.

در حوزه پژوهش‌های خارجی، ماجد و وانی (Majeed & Wani, 2018) روندهای پژوهش در حوزه مطالعات برنامه درسی را از حیث موضوعات درسی، روش‌های پژوهش، نمونه، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها، و روش‌های تحلیل بررسی کردند. نتایج نشان داد که اکثر مطالعات در حوزه برنامه درسی به شکل عمومی انجام شده و پس از آن برنامه درسی موضوعی مد نظر بوده است. همچنین بیشتر مطالعات از روش تحقیق کیفی و به دنبال آن روش کمی و ترکیبی استفاده کرده‌اند. کوزیک‌اوغلو و سنم‌اوغلو (Kozikoğlu & Senemoğlu, 2015) با تحلیل اسنادی، پایان‌نامه‌های

رحیمی و صالحی (Rahimi & Salehi, 2020) در پژوهش خود به تحلیل موضوعی پژوهش‌های رشته مطالعات برنامه درسی به منظور شناخت وضع موجود پرداختند. جامعه آماری در پژوهش آن‌ها شامل مقاله‌های مجلات تخصصی طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ بود. بر اساس یافته‌های این پژوهش، در مقاله‌های مجلات تخصصی، بیشترین توزیع موضوعی مربوط به محورهای برنامه درسی و حوزه‌های محتوایی و کمترین توزیع مربوط به محورهای تاریخ، تجارب عملی برنامه-ریزی درسی و نوآوری‌های برنامه درسی، مشاهیر در جهان، مبانی، و بیانیه‌ها و توصیه‌های بین‌المللی بود. نصراللهی‌نیا و همکاران (Nasrollahinia et al., 2019) در پژوهشی دیگر به بررسی و تحلیل محتوای مقاله‌های منتشر شده در فصلنامه «نامه آموزش عالی» پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشترین گرایش موضوعی مورد بحث در مقاله‌های مورد بررسی به نظام ارزیابی و تضمین کیفیت در آموزش عالی اختصاص داشت. همچنین، بیشتر روش‌های پژوهش مورد استفاده، از نوع کمی بود. ادیب‌منش و نصر اصفهانی (Adibmanesh & Nasr Esfehani, 2016) در پژوهش خود به بررسی ملاحظات روش‌شناختی پژوهش در حیطه برنامه درسی در ایران و آمریکا پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که در پژوهش‌های داخلی برنامه درسی، رویکرد کمی و در پژوهش‌های خارجی، رویکرد کیفی غالب است. همچنین، بررسی روند تحول رویکردهای پژوهش مربوط به حوزه برنامه درسی ایران در پنج سال مورد مطالعه (۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳) و پژوهش‌های آمریکا (۲۰۰۹ تا ۲۰۱۴) نشان داد که روند پژوهش‌های برنامه درسی در ایران و آمریکا از کمی به کیفی و ترکیبی سیر کرده است و این روند در ایالات متحده وضوح بیشتری داشته است. جهان (Jahan, 2019) در پژوهش خود به تحلیل روندی، موضوعی و روش‌شناختی مقالات دوفصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۶ پرداخت. نتایج نشان داد پژوهش‌های کیفی، بیشترین و پژوهش‌های ترکیبی،

این کاستی‌ها کمک کند. بررسی این موضوعات در حوزه برنامه درسی آموزش عالی، به عنوان یکی از سطوح آموزشی که جایگاه انجام بسیاری از پژوهش‌های حوزه برنامه درسی است، مورد نظر این پژوهش بوده است. بنابراین، در پژوهش حاضر به منظور کاهش شکاف دانشی موجود در پژوهش‌های انجام شده از این دست، به ویژه پژوهش‌های داخلی، روند پژوهشی نشریات بر اساس معیارهای جامع‌تری بررسی شده‌اند که عبارت‌اند از موضوع مقالات، جایگاه و سهم هر یک از عناصر، جایگاه و سهم پژوهش‌ها، روش پژوهش مقالات، مشارکت‌کنندگان، منبع استخراج، حوزه‌های علمی - تخصصی، قلمرو مکانی و سال چاپ مقالات. علاوه بر این، پژوهش حاضر گستره بسیار وسیعی از نشریاتی که به نحوی به موضوع برنامه درسی آموزش عالی پرداخته‌اند را در نظر گرفته است. این گستره از بعد زمانی هم مقالات منتشر شده در نشریات علوم تربیتی طی یک دهه گذشته را در نظر داشته است. بر این اساس، پرسش‌های اساسی پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. مهم‌ترین موضوعات مربوط به مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران کدامند؟
۲. جایگاه و سهم هر یک از عناصر برنامه درسی در مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟
۳. جایگاه و سهم پژوهش‌های برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟
۴. روش پژوهش مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی از بُعد کمیت در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟
۵. مشارکت‌کنندگان مقالات حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟
۶. منبع استخراج مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟
۷. حوزه‌های علمی - تخصصی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران

حوزه برنامه درسی را از نظر متغیرهایی مانند دانشگاه، سال، موضوع تحقیق، روش، طرح، نوع نمونه، حجم نمونه، روش گردآوری داده‌ها و تکنیک‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها مورد بررسی قرار دادند. در نتیجه این تحقیق مشخص شد که بیشتر موضوعات ترجیحی پایان‌نامه‌های رشته برنامه درسی بین سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۴ عبارتند از رویکردها/مدل‌ها/روش‌ها و فنون یاددهی-یادگیری، ارزشیابی برنامه‌های درسی آموزش رسمی، یاددهی-یادگیری. استراتژی‌ها/سبک‌ها و آموزش آنها، ارزشیابی برنامه‌های درسی تربیت معلم و شیوه‌های توسعه معلم. اکسی‌اوگلو و همکاران (Eksioglu et al., 2014). پژوهشی با عنوان روندهای تحقیق در برنامه درسی و رشته‌های آموزشی در اسپانیا انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که عمده مقالات در موضوعات یادگیری و تدریس، تربیت معلم و تدوین برنامه و ارزشیابی تهیه شده است. بیکماز و همکاران (Bikmaz et al., 2013) در پژوهش خود به تحلیل رساله‌های دکتری در رشته برنامه درسی پرداختند. نتایج نشان داد که موضوع اغلب رساله‌ها، رویکردها و روش‌های تدریس و یادگیری بوده و پس از آن آموزش معلمان و مطالعات ارزیابی برنامه درسی قرار می‌گیرند. نتایج همچنین نشان داد که علاوه بر تحقیقات تجربی و توصیفی که تقریباً به یک اندازه ترجیح داده می‌شوند، استفاده از روش ترکیبی در ده سال گذشته افزایش چشم‌گیری داشته است.

با بررسی پژوهش‌های انجام شده در این حوزه به نظر می‌رسد شکاف دانشی مهمی در شناسایی وضع موجود پژوهش‌های برنامه‌ریزی درسی و پی بردن به خلأهای آن از لحاظ روش‌شناسی، از منظر دامنه موضوعی، جایگاه هر کدام از عناصر برنامه درسی در پژوهش‌ها، جایگاه و سهم هر پژوهش، بررسی پژوهش‌ها بر حسب حوزه علمی و سطوح مختلف، و همچنین بررسی این پژوهش‌ها از منظر قلمرو مکانی و زمانی وجود دارد که نتایج این پژوهش می‌تواند با در اختیار قرار دادن این اطلاعات، پژوهشگران برنامه‌ریزی درسی در ایران را به شناسایی موضوع‌های پژوهشی اصیل و اولویت‌دار رهنمون سازد و به پر کردن

چگونه است؟

میزان ۰/۸ برآورد گردید که نشانگر روایی مطلوب گویه‌های چک‌لیست از بعد محتوایی بود:

$$CVR = \frac{(ne - \frac{N}{2})}{\frac{N}{2}}$$

$$CVR = 9 - 5 / 5 = 4 / 5 = 0.8$$

به منظور تعیین پایایی ابزار پژوهش از روش برآورد ضریب پایایی هولستی (Holsti's reliability index) استفاده شد. برای این منظور از یک کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی به عنوان کدگذار دوم استفاده شد. ده درصد مقالات به شیوه تصادفی انتخاب و سپس به همراه آموزش‌ها و شیوه‌های لازم و چک‌لیست تحلیل مضمون جهت کدگذاری در اختیار کدگذار دوم قرار داده شد. سپس هر قسمت چک‌لیست کدگذار دوم با چک‌لیست کدگذار اول (پژوهشگر) مورد تطبیق قرار گرفت و تعداد توافقات و عدم توافقات مشخص شد و موارد در معادله زیر قرار داده شد:

$$PAO = 2M / (N1 + N2)$$

در معادله فوق، M تعداد موارد کدگذاری مشترک بین دو کدگذار می‌باشد. N1 و N2 به ترتیب تعداد موارد کدگذاری شده توسط کدگذار اول و دوم است. مقدار PAO بین صفر (عدم توافق) و یک (توافق کامل) است و اگر از ۰/۷ بزرگتر باشد مطلوب می‌باشد (Popping, 2010). طبق محاسبات انجام شده درصد توافق بین دو کدگذار بالاتر از ۰/۹ بود که نشان دهنده مطلوب بودن پایایی ابزار است:

$$PAO = 2 \times 73 \div (80 + 80) = 0.91$$

۸. قلمرو مکانی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟
۹. سال چاپ مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟

روش

روش پژوهش حاضر تحلیل محتوای اسنادی از طریق تحلیل مضمون بود. در تحلیل محتوای اسنادی، پژوهشگر به بررسی محتوای آشکار پیام‌های موجود در یک متن می‌پردازد (Hawkins, 2017). بر این اساس، محتوای مقالات مورد بررسی در پژوهش حاضر به عنوان متونی با محتوای آشکار از منظر توصیف وضعیت پیام‌های موجود در آنها، بر اساس مولفه‌های از پیش تعیین شده در ابزار پژوهش در نظر گرفته می‌شوند.

ابزار پژوهش، چک‌لیست محقق‌ساخته بود که مقالات مورد بررسی را بر اساس هشت مولفه، سال چاپ، حوزه تخصصی، قلمرو مکانی، منبع استخراج، مشارکت‌کنندگان در پژوهش، روش پژوهش و طرح پژوهش سنجید (جدول ۱). برای تعیین روایی ابزار، چک‌لیست مورد استفاده در پژوهش در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان برنامه درسی قرار گرفت و پس از اصلاحات پیشنهادی آنان، روایی چک‌لیست نهایی از بعد محتوایی به تایید رسید. بر این اساس، از متخصصان خواسته شد تا میزان مناسبیت هر یک از گویه‌های چک‌لیست را با اعداد ۱ تا ۵ (خیلی نامناسب تا خیلی مناسب) مشخص نمایند. سپس، با استفاده از فرمول ضریب روایی محتوای (content validity ratio) یا CVR، ضریب روایی محتوایی به

جدول ۱: نمونه چک‌لیست تحلیل مضمون

کد مقاله	سال چاپ	حوزه تخصصی	قلمرو مکانی	منبع استخراج	مشارکت‌کنندگان	روش پژوهش	نوع پژوهش	مضمون
۳۰۱	۱۳۹۰	علوم انسانی	منطقه‌ای	مقاله آزاد	دانشجویان	کمی	همبستگی	خودکارآمدی رایانه‌ای، خلاقیت
۳۰۲	۱۳۹۱	فنی و مهندسی	محلی	مقاله آزاد	دانشجویان	کمی	شبه تجربی	طراحی آموزشی، آموزش الکترونیکی، روش حل مسئله و بارش مغزی، تفکر خلاق
۳۰۳	۱۳۹۱	کشاورزی	منطقه‌ای	مقاله آزاد	دانشجویان	کمی	علی-مقایسه‌ای	سبک‌های تفکر، خلاقیت
۳۰۴	۱۳۹۲	کشاورزی	منطقه‌ای	مقاله آزاد	دانشجویان	کمی	علی-ارتباطی	ویژگی‌های روانشناختی، کارآفرینی، دوره‌های آموزشی
۳۰۵	۱۳۹۲	فنی و مهندسی	منطقه‌ای	مقاله آزاد	دانشجویان	کمی	شبه تجربی	روش ایده جویی (اسکمپر)، تفکر خلاق
۳۱۵	۱۳۹۶	عمومی	محلی	رساله دکتری	دانشجویان	کمی	همبستگی	مهارت حل مسئله، خلاقیت، خودکارآمدی تحصیلی
۳۱۶	۱۳۹۶	علوم انسانی	محلی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	دانشجویان	کمی	همبستگی	سبک‌های یادگیری، خلاقیت، پیشرفت تحصیلی
۳۱۷	۱۳۹۶	عمومی	منطقه‌ای	رساله دکتری	دانشجویان	کمی	نیمه آزمایشی	روش تدریس، روش بازی با حروف، بازی‌های آموزشی، خلاقیت مشارکتی
۳۱۸	۱۳۹۷	پزشکی و پیراپزشکی	منطقه‌ای	مقاله آزاد	دانشجویان	کمی	نیمه آزمایشی	آموزش تفکر انتقادی، خلاقیت
۳۱۹	۱۳۹۹	عمومی	منطقه‌ای	رساله دکتری	هیات علمی، صاحب‌نظران و خبرگان	آمیخته	اکتشافی	عوامل آموزشی، کارآفرینی

بر این اساس، ابتدا با مراجعه به پورتال نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، نشریات علوم تربیتی شناسایی شد. سپس مقالات هر نشریه جداگانه مورد بررسی قرار گرفت و مقالاتی که در رابطه با حوزه برنامه درسی

متون مورد بررسی شامل همه مقالات مرتبط به حوزه برنامه درسی آموزش عالی در نشریات علوم تربیتی سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۹۰ تا ابتدای سال ۱۴۰۰ بود. نمونه‌گیری به شیوه هدفمند انجام شد.

در مجموع تعداد کل مقالاتی که در رابطه با برنامه درسی آموزش عالی بودند (کل مقالات از ۴۱ نشریه) برابر با ۱۳۲۱ مقاله بود که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند (جدول ۲).

آموزش عالی بودند در فایل مرتبط با هر نشریه ذخیره شدند. در مجموع از ۴۵ نشریه علوم تربیتی که مورد بررسی قرار گرفت، ۴۱ نشریه دارای مقالات مرتبط با برنامه درسی آموزشی عالی بودند و ۴ نشریه مقالاتی در رابطه با برنامه درسی آموزش عالی نداشتند. بر این اساس،

جدول ۲: پژوهش‌های منتشر شده در نشریه‌های حوزه علوم تربیتی

ردیف	نام نشریه	تعداد کل مقالات منتشر شده از سال ۱۳۹۰	تعداد مقاله‌های برنامه درسی در آموزش عالی	درصد مقاله‌های برنامه درسی در آموزش عالی
۱	Iranian Journal of Comparative Education	۸۴	۲۶	۳۰/۹۵
۲	Iranian journal of Learning and Memory	۸۸	۷	۷/۹۵
۳	آموزش عالی ایران	۲۲۷	۸۹	۳۹/۲۰
۴	آموزش محیط زیست و توسعه پایدار	۲۳۵	۳۸	۱۶/۱۷
۵	آموزش و ارزشیابی	۳۲۷	۵۴	۱۶/۵۱
۶	آموزش و توسعه منابع انسانی	۲۰۲	۲۶	۱۲/۸۷
۷	ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی	۳۳۸	۳۴	۱۰/۰۵
۸	اندیشه‌های نوین تربیتی	۳۵۰	۳۴	۹/۷۱
۹	برنامه‌ریزی درسی نظریه و عمل	۱۳۳	۳۲	۲۴/۰۶
۱۰	پژوهش در برنامه‌ریزی درسی	۴۷۰	۱۱۰	۲۳/۴۰
۱۱	پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی	۲۵۶	۲۱	۸/۲۰
۱۲	پژوهش در نظام‌های آموزشی	۵۰۷	۴۲	۸/۲۸
۱۳	پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی	۲۲۲	۱۶	۷/۲۰
۱۴	پژوهش‌های انتظامی-اجتماعی زنان و خانواده	۰	۰	۰
۱۵	پژوهش‌های برنامه درسی	۱۵۸	۴۲	۲۶/۵۸
۱۶	پژوهش‌های تربیتی	۹۳	۱۲	۱۲/۹۰
۱۷	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی	۲۸۱	۹۱	۳۲/۳۸
۱۸	پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی	۱۷۷	۷۰	۳۹/۵۴
۱۹	پژوهش‌های آموزش و یادگیری	۱۵۷	۲۶	۱۶/۵۶
۲۰	پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت	۱۴۹	۱۵	۱۰/۰۶
۲۱	تدریس پژوهی	۲۲۵	۳۴	۱۵/۱۱
۲۲	تربیت اسلامی	۲۰۴	۱۴	۶/۸۶
۲۳	تعلیم و تربیت	۲۰۴	۶	۲/۹۴
۲۴	تعلیم و تربیت استثنائی	۳۹۳	۰	۰
۲۵	تفکر و کودک	۱۵۵	۱	۰/۶۴
۲۶	خانواده و پژوهش	۲۳۹	۰	۰
۲۷	رهبری و مدیریت آموزشی	۳۵۸	۲۰	۵/۵۸
۲۸	رهیافتی نو در مدیریت آموزشی	۵۴۸	۳۵	۶/۳۸
۲۹	رویکردهای نوین آموزشی	۱۴۸	۱۸	۱۲/۱۶

ردیف	نام نشریه	تعداد کل مقالات منتشر شده از سال ۱۳۹۰	تعداد مقاله‌های برنامه درسی در آموزش عالی	درصد مقاله‌های برنامه درسی در آموزش عالی
۳۰	علوم تربیتی	۲۱۰	۱۵	۷/۱۴
۳۱	علوم تربیتی از دیدگاه اسلام	۱۱۳	۶	۵/۳۰
۳۲	فلسفه تربیت	۹۱	۲	۲/۱۹
۳۳	مدیریت بر آموزش سازمان‌ها	۱۵۳	۵	۳/۲۶
۳۴	مدیریت مدرسه	۲۷۰	۲	۰/۷۴
۳۵	مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی	۱۸۹	۱۷	۸/۹۹
۳۶	مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی	۱۰۸	۱	۰/۹۲
۳۷	مطالعات آموزش و یادگیری	۱۶۲	۱۱	۶/۷۹
۳۸	مطالعات آموزشی و آموزشگاهی	۲۳۵	۱۰	۴/۲۵
۳۹	مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی	۲۲۸	۵۳	۲۳/۲۴
۴۰	مطالعات برنامه درسی	۲۰۳	۳۴	۱۶/۷۴
۴۱	مطالعات برنامه درسی آموزش عالی	۱۴۲	۱۱۲	۷۸/۸۷
۴۲	مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی	۱۳۴	۵۰	۳۷/۳۱
۴۳	ناتوانی‌های یادگیری	۲۸۷	۰	۰
۴۴	نامه آموزش عالی	۳۷۵	۸۰	۲۱/۳
۴۵	نوآوری‌های آموزشی	۳۰۱	۱۰	۳/۳۲
	مجموع	۱۰۱۳۵	۱۳۲۱	۱۳/۰۳

پایین‌ترین پیش‌فرض‌های مشهود در متون مورد بررسی هستند. این مضامین برای خلاصه کردن مقوله‌های انتزاعی بیشتر، یعنی مضامین سازمان‌دهنده با هم گروه‌بندی شدند. سپس این مضامین به مضامین فراگیر خلاصه شدند که استعاره‌های اصلی را در کل متون مورد بررسی تشکیل می‌دهند (Attride-Stirling, 2001). این روش مشابه روش معرفی شده توسط کوربین و اشتراوس (Corbin, & Strauss, 2015) است که شامل سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی است.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش بر اساس هر یک از پرسش‌های نه‌گانه به شرح زیر ارائه می‌شوند:

۱. مهم‌ترین موضوعات مربوط به مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران کدامند؟

جدول (۳) نشان‌دهنده موضوعاتی است که در

تحلیل داده‌ها ابتدا به شیوه کیفی و در مرحله بعد، به روش کمی انجام شد. به دلیل ماهیت متفاوت پرسش‌های پژوهش، پرسش اول و دوم پژوهش به شکل کیفی و پرسش‌های سوم تا نهم به شکل کمی و با استفاده از نرم افزار Excel^{۱۶}، (فروانی و درصد) تحلیل شدند. در بخش کیفی از شیوه تحلیل مضمون استفاده شد که بر خلاف سایر روش‌های کیفی به چارچوبی نظری از پیش موجود وابسته نیست و از آن می‌توان در چارچوب‌های نظری متفاوت و برای امور مختلف استفاده کرد (Braun & Clarke, 2023, 2006). این روش به شناسایی الگوهای معنی‌دار در مجموعه‌ای از داده‌ها تمرکز دارد و برای شناسایی مضامین یا تم‌ها در داده‌های کیفی به کار می‌رود. روش تحلیل مضمون شیوه‌ای گام به گام برای فرآیند تحلیل ارائه می‌دهد (Attride-Stirling, 2001). بر اساس این روش، طی سه مرحله کاهش یا تجزیه متون مورد بررسی یعنی مقالات، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر خلاصه و استخراج شدند. مضامین پایه

پژوهش‌های برنامه درسی آموزش عالی به آن‌ها پرداخته شده است. مضامین سازمان‌دهنده جدول (۳)، موضوعات پژوهش‌ها، و مضامین پایه شامل مضمون‌های (تم‌ها) استخراج شده از چک‌لیست مرتبط با موضوعات پژوهشی هستند. بر اساس اطلاعات این جدول، بیشترین موضوعات شامل یاددهی-یادگیری و بعد از آن محتوای‌های موضوعی برنامه درسی، حوزه‌های محتوایی برنامه درسی، روش‌های تدریس و آموزش الکترونیک بودند. کمترین موضوعات نیز شامل طراحی برنامه درسی، طراحی آموزشی، برابری آموزشی، نظریه‌های تربیتی، پیشرفت تحصیلی، محتوای الکترونیک و برنامه درسی الکترونیک هستند.

جدول ۳: مضامین استخراج شده از پژوهش‌های برنامه درسی در آموزش عالی

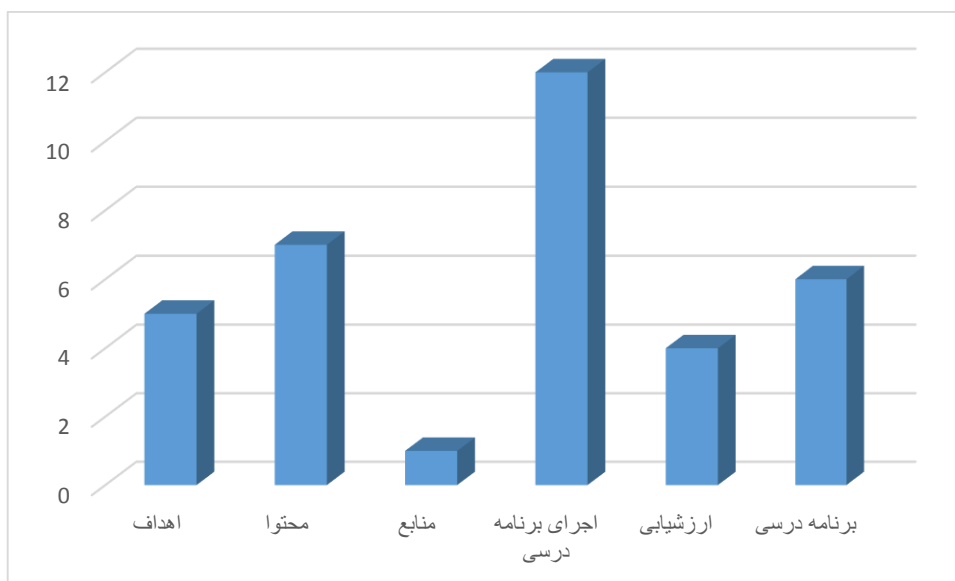
مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	نمونه مضامین پایه
	نظریه‌ها، دیدگاه‌ها، و ایدئولوژی‌های برنامه درسی	نظریه برنامه درسی، فرانظریه‌های برنامه درسی، ایدئولوژی برنامه درسی، انواع برنامه درسی و ...
	رسالت‌ها و اهداف برنامه درسی	اهداف، رسالت‌ها و اهداف دوره دکتری تخصصی، اهداف دروس، هدف‌های برنامه درسی، و ...
اهداف برنامه درسی	نظریه‌های تربیتی نیازسنجی اهداف برنامه درسی	تعلیم و تربیت، نظریه تربیتی، تربیت معنوی، تربیت لیبرال، نیازسنجی آموزشی، نیازهای آموزشی، الزام‌های آموزشی، نیازسنجی، نیازسنجی طراحی محتوا، و ...
محتوای برنامه درسی	برابری آموزشی محتوای موضوعی برنامه درسی	نابرابری آموزشی، عدالت آموزشی، دسترسی برابر، برابری جنسیتی، و ... برنامه درسی دانش بنیان، برنامه درسی توسعه حرفه‌ای، برنامه درسی هم‌افزا، برنامه درسی معنوی، برنامه درسی پایداری، برنامه درسی سنجش شده، و ...
	وجه برنامه درسی غایب	برنامه درسی پنهان، برنامه درسی ضمنی، پیامدهای برنامه درسی ضمنی، نظریه‌های برنامه درسی پنهان، برنامه درسی زائد، برنامه درسی سایه، و ...
	تدوین محتوای برنامه درسی	محتوا، محتوای برنامه، محتوای دروس، محتوای شبکه یادگیری، محتوای درسی و آموزشی، محتوای آموزشی، محتوای برنامه درسی، و ...
محتوای برنامه درسی	محتوای الکترونیک	تولید محتوای الکترونیکی، فرایند تولید محتوا، شیوه‌های انتخاب محتوا، محتوای الکترونیکی.
	حوزه‌های محتوایی برنامه درسی	آموزش حقوق، آموزش زبان عربی، آموزش مهندسی، آموزش علوم، آموزش پرستاری، آموزش معماری، آموزش آمار، آموزش ریاضی و ...
	سرفصل‌های برنامه درسی	سرفصل دروس و برنامه‌های آموزشی دوره‌های دکتری، سرفصل دانشگاهی، ویژگی سرفصل مطلوب، نقد سرفصل، سرفصل، تدوین رشته، و ...
	برنامه درسی میان رشته‌ای و فرارشته‌ای	برنامه‌های میان رشته‌ای، رویکرد میان رشته‌ای، آموزش میان رشته‌ای، برنامه درسی میان رشته‌ای، ساختارهای میان رشته‌ای، علوم میان رشته‌ای، و ...
منابع برنامه درسی	کتاب درسی	کتاب درسی، کتاب منطق، طراحی کتاب، متون درسی، تدوین کتب درسی، کتاب الکترونیک، طراحی کتاب الکترونیک، نقد کتاب، کتاب‌ها، و ...
	یاددهی - یادگیری	یادگیری، مدل یادگیری، یادگیرنده، یادگیرندگان، یادگیری مشارکتی، یادگیری ترکیبی، راهبردهای یادگیری، مهارت‌های یادگیری، و ...
	روش‌های تدریس	روش تدریس، تدریس، تدریس خلاق، الگوهای تدریس، راهبردهای تدریس، مولفه‌های تدریس، کیفیت تدریس، شایستگی‌های تدریس، و ...
	روش‌ها و رویکردهای یادگیری انتقادی و خلاق	تفکر انتقادی، مهارت‌های تفکر، تفکر خلاق، سبک‌های تفکر، خلاقیت، خلاقیت مشارکتی، آموزش تفکر انتقادی، تفکر نقادانه، و ...

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	نمونه مضامین پایه
اجرای برنامه درسی	آموزش الکترونیک طراحی برنامه درسی سطوح برنامه درسی	آموزش از دور، ارتباط رسانه‌ای، شبکه اجتماعی، دوره‌های برخط انبوه آزاد(موک)، شیوه‌های ارائه خطی و شبکه‌ای، دوره‌های آموزش مجازی، و... طراحی برنامه درسی، طراحی برنامه درسی جامع، عناصر طراحی برنامه درسی. برنامه درسی تجربه شده، برنامه درسی مورد انتظار، مولفه‌های برنامه درسی تجربه شده، برنامه درسی کسب شده، برنامه درسی اجرا شده، و ... خودکارآمدی، خودکارآمدی رایانه‌ای، خودکارآمدی تحصیلی، خودکارآمدی پژوهشی، خودکارآمدی تدریس، خودکارآمدی عمومی، و ...
	عوامل و مولفه‌های روانشناختی تاثیرگذار بر یادگیری طراحی آموزشی نوسازی و تغییر برنامه درسی بهبود و توسعه منابع انسانی محیط یادگیری	طراحی آموزشی، طراحی الگو، باز طراحی آموزشی، طراحی سازگار شونده، و... بازبینی برنامه درسی، نوسازی مجدد برنامه درسی، برنامه درسی نوآورانه، تغییر برنامه‌های درسی، نوآوری آموزشی، نوآوری برنامه درسی، نوآوری، توسعه، توسعه حرفه‌ای، توسعه پایدار، توسعه منابع انسانی، توسعه آموزش، توسعه آموزش مجازی، برنامه‌های توسعه، خود توسعه‌ای، توسعه مشارکت، و... محیط آموزشی، محیط دانشگاه، محیط‌های یادگیری الکترونیکی، محیط یادگیری، محیط یادگیری ترکیبی، عوامل محیطی، یادگیری برخط، و... تعاملات با استاد، تعاملات استاد دانشجو، تعامل، تعامل آموزشی، ارتباط استاد-دانشجو، کنش میان استاد-دانشجو، آموزش و تعامل، و...
ارزشیابی برنامه درسی	ارزشیابی ارزیابی آموزشی پیشرفت تحصیلی	ارزشیابی، ارزشیابی درونی، ارزشیابی پوشه‌ای، مهارت ارزشیابی، ارزشیابی برنامه درسی، ارزشیابی آموزشی، ارزشیابی کیفیت، ارزشیابی عملکرد، و... مولفه‌های ارزیابی اثربخشی درونی، ارزیابی، ارزیابی درونی، سنجش و ارزیابی، خودارزیابی، سنجش، ارزیابی عملکرد، ارزیابی کیفیت، ارزیابی بیرونی، و... پیشرفت تحصیلی، عملکرد تحصیلی، موفقیت تحصیلی، انگیزش تحصیلی، افت تحصیلی، دستاوردهای تحصیلی.
	کیفیت در برنامه درسی بین‌المللی سازی برنامه درسی برنامه‌ریزی درسی راهبردی موضوعات اختصاصی برنامه درسی آموزش عالی	کیفیت آموزشی، سنجش کیفیت، کیفیت خدمات آموزشی، سنجش کیفیت آموزش عالی، کیفیت آموزش و تدریس، کیفیت سازمانی دانشگاه، و... بین‌المللی شدن، بین‌المللی شدن برنامه درسی، اهداف بین‌المللی شدن، بین‌المللی شدن دانشگاه، رویکردهای بین‌المللی شدن، فرایند بین‌المللی شدن، و... برنامه‌ریزی راهبردی، برنامه‌ریزی درسی، برنامه‌ریزی استراتژیک، الگوی برنامه-ریزی راهبردی، اسناد برنامه‌ریزی راهبردی، و... مولفه‌های آموزش عالی، آموزش عالی، سیاست‌گذاری آموزش عالی، نظام آموزش عالی، پژوهش در نظام آموزش عالی، چالش‌های آموزش عالی، ارزش آموزش عالی، و...
برنامه درسی	عناصر و مولفه‌های برنامه درسی ماهیت، خاستگاه و دیسپلین برنامه درسی	برنامه درسی، عناصر برنامه درسی، مولفه‌های برنامه درسی، عناصر برنامه درسی کارآفرینی، عناصر فرهنگ برنامه درسی، عناصر برنامه درسی مجازی. مطالعات برنامه درسی، خاستگاه برنامه درسی، دیسپلین برنامه درسی، ماهیت برنامه درسی، قلمرو برنامه درسی، جغرافیای مطالعات برنامه درسی فاوا در برنامه درسی، برنامه درسی برخط، برنامه درسی مجازی.

برنامه درسی، و ارزشیابی بودند. همچنین مضمون فراگیر «برنامه درسی»، عنصر مشخصی را نمایندگی نمی‌کند و به طور کلی به موضوعات برنامه درسی، مانند بین-المللی سازی برنامه درسی و ماهیت، خاستگاه و دیسپلین برنامه درسی می‌پردازد. بر اساس اطلاعات مستخرج در این فرایند، بیشترین جایگاه و سهم مربوط به عنصر اجرای برنامه درسی با ۱۲ مورد، و کمترین جایگاه و سهم نیز مربوط به عنصر منابع با ۱ مورد است (نمودار ۱).

۲. جایگاه و سهم هر یک از عناصر برنامه درسی در مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟

بر اساس اطلاعات جدول (۳)، مضامین فراگیر، عناصر برنامه درسی و یا موضوعات حوزه برنامه درسی را تشکیل می‌دهند. بر این اساس، موضوعات پژوهشی مربوط به مقالات مورد بررسی در عناصر مختلف برنامه درسی خلاصه شدند که شامل اهداف، محتوا، منابع، اجرای برنامه درسی، ارزشیابی و برنامه درسی

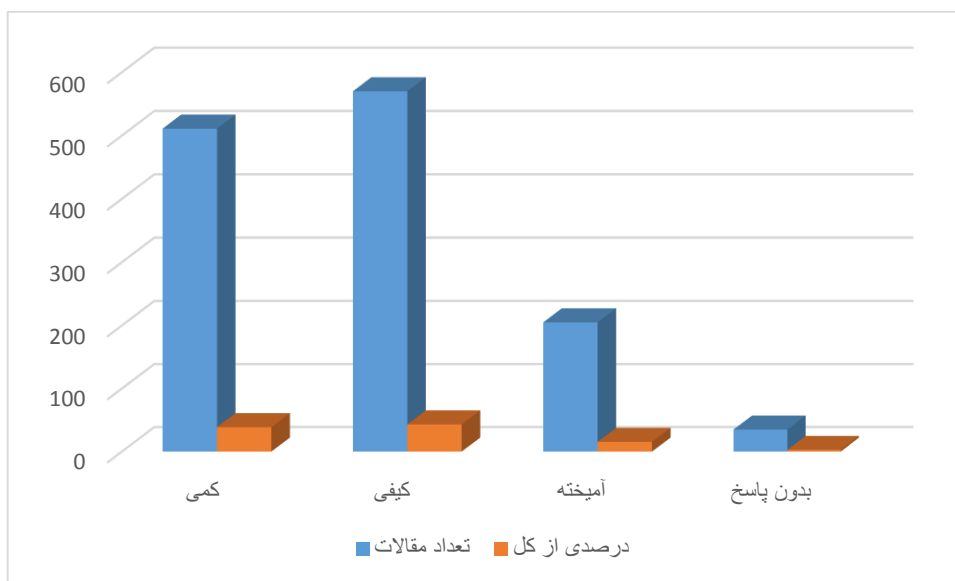
نمودار ۱: مضامین فراگیر در پژوهش‌های برنامه درسی آموزش عالی

۴. روش پژوهش مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی از بعد کمیت در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟

روش‌های پژوهش از بعد کمیت، شامل پژوهش‌های کمی، کیفی و آمیخته است. بر اساس اطلاعات نمودار (۲)، روش پژوهش کیفی با ۵۷۰ مقاله (۴۳/۱۴ درصد)، روش پژوهش کمی با ۵۱۱ مقاله (۳۸/۷۰ درصد) و روش پژوهش آمیخته با ۲۰۵ مقاله (۱۵/۵۱ درصد) بیشترین روش‌های مورد کاربرد در مقالات مورد بررسی بوده است. تعداد ۳۵ مقاله (۲/۶۵ درصد) نیز به هیچ یک از این شیوه‌ها در پژوهش خود اشاره نداشته‌اند.

۳. جایگاه و سهم پژوهش‌های برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟

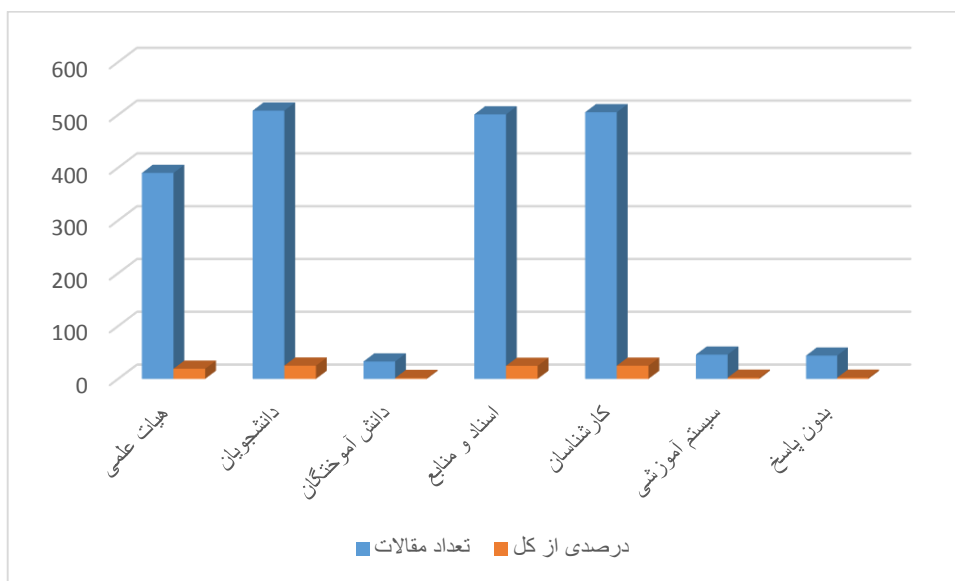
بر اساس اطلاعات حاصل از بررسی مقالات نشریات علوم تربیتی، تعداد این مقالات از سال ۱۳۹۰ تا اوایل سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۰۱۳۵ مقاله بود که از این تعداد، ۱۳۲۱ مقاله (۱۳/۰۳ درصد از کل مقالات)، مربوط به برنامه درسی آموزش عالی ایران می‌باشد. نشریه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی با ۱۱۲ مقاله (۷۸/۸۷ درصد) از بیشترین تعداد مقاله و درصد فراوانی برخوردار بود. نشریه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی ۱ مقاله (۰/۹۲ درصد)، نشریه تفکر و کودک ۱ مقاله (۰/۶۴ درصد) واجد کمترین تعداد و درصد مقالات مربوط به برنامه درسی آموزش عالی بودند.

نمودار ۲: روش پژوهش پژوهش‌های برنامه‌درسی آموزش عالی

با ۳۹۰ مقاله (۱۹/۲۵ درصد)، سیستم (نظام) آموزشی با ۴۶ مقاله (۲/۲۶ درصد) در رده‌های بعدی قرار داشتند. تعداد ۴۴ مقاله (۲/۱۸ درصد) نیز اشاره‌ای به مشارکت‌کنندگان در پژوهش نداشتند و دانش‌آموختگان با ۳۳ مقاله (۱/۶۳ درصد) کمترین مشارکت‌کنندگان را در میان مقالات مورد بررسی به خود اختصاص دادند.

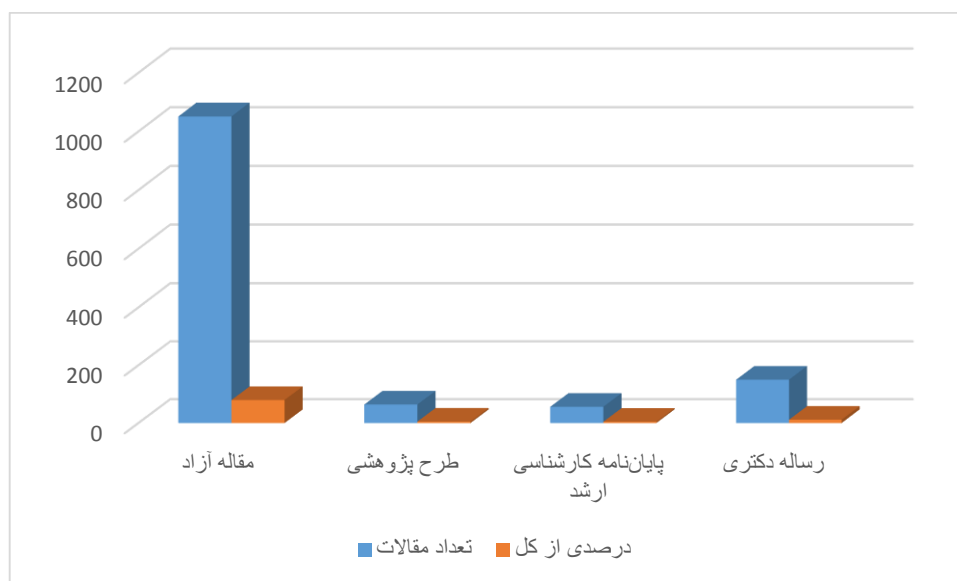
۵. مشارکت‌کنندگان مقالات حوزه برنامه‌درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟ اطلاعات مربوط به نمودار (۳) نشان می‌دهد که بیشترین مشارکت‌کنندگان مقالات مورد بررسی، مربوط به دانشجویان با ۵۰۸ مقاله (۲۵/۰۶ درصد) و پس از آن کارشناسان با ۵۰۵ مقاله (۲۴/۹۱ درصد) بود. همچنین اسناد و منابع با ۵۰۱ مقاله (۲۴/۷۱ درصد)، هیات علمی

نمودار ۳: مشارکت‌کنندگان مورد بررسی در پژوهش‌های برنامه‌درسی آموزش عالی

درصد)، طرح پژوهش با ۶۴ مقاله (۴/۸۵ درصد)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد با ۵۶ مقاله (۴/۲۴ درصد) به ترتیب در جایگاه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

۶. منبع استخراج مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟ بر اساس اطلاعات نمودار (۴)، بیشترین منبع استخراج، مقاله آزاد با ۱۰۵۱ مقاله (۷۹/۵۶ درصد) است. همچنین رساله دکتری با ۱۵۰ مقاله (۱۱/۳۵

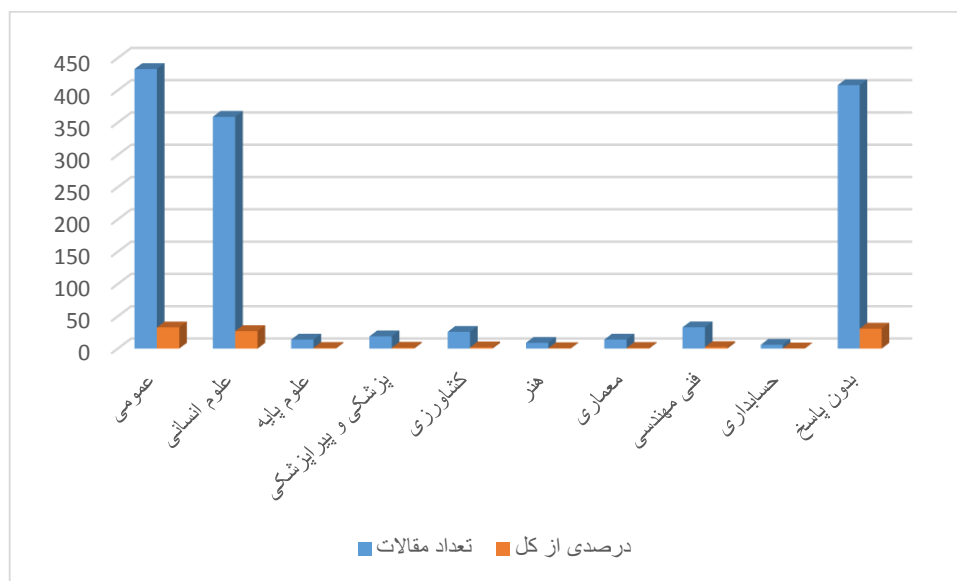

نمودار ۴: منبع استخراج پژوهش‌های برنامه درسی آموزش عالی

معماری با ۱۴ مقاله (۱/۰۵ درصد)، علوم پایه با ۱۴ مقاله (۱/۰۵ درصد)، هنر با ۹ مقاله (۰/۷۰ درصد) و حسابداری با ۶ مقاله (۰/۴۵ درصد) حوزه‌های علمی مورد بررسی در پژوهش‌های برنامه درسی آموزش عالی بودند. همچنین ۴۰۸ مقاله (۳۰/۸۸ درصد) نیز حوزه مشخصی را در پژوهش خود مورد بررسی قرار نداده‌اند.

۷. حوزه‌های علمی-تخصصی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟

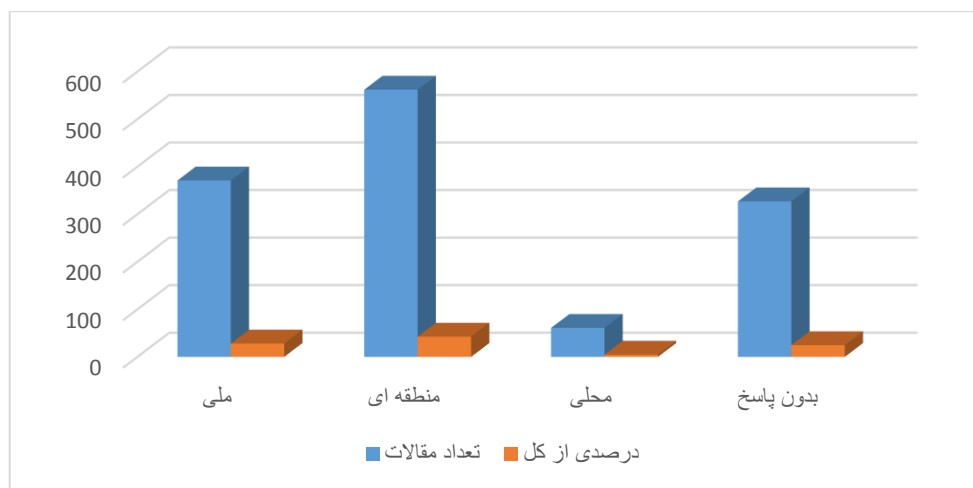
اطلاعات نمودار (۵) نشان می‌دهد که مقالات مربوط به حوزه عمومی با ۴۳۳ مقاله (۳۲/۷۷ درصد)، علوم انسانی با ۳۵۹ مقاله (۲۷/۱۷ درصد)، فنی مهندسی با ۳۳ مقاله (۲/۵ درصد)، کشاورزی با ۲۶ مقاله (۲ درصد)، پزشکی و پیراپزشکی با ۱۹ مقاله (۱/۴۳ درصد)،

نمودار ۵: حوزه تخصصی پژوهش‌های برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی

۸. قلمرو مکانی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه‌ریزی درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟ قلمرو مکانی مقالات مورد بررسی شامل سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی می‌شود. بر اساس اطلاعات نمودار (۶)، بیشترین قلمرو مکانی منطقه‌ای با ۵۶۲ مقاله

۱. قلمرو مکانی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه‌ریزی درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟ قلمرو مکانی مقالات مورد بررسی شامل سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی می‌شود. بر اساس اطلاعات نمودار (۶)، بیشترین قلمرو مکانی منطقه‌ای با ۵۶۲ مقاله

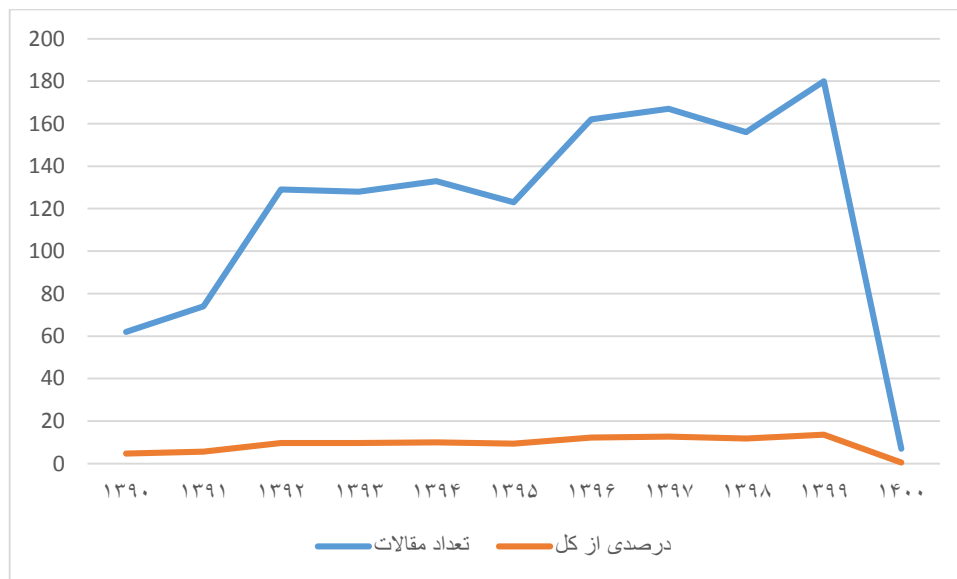
نمودار ۶: قلمرو مکانی پژوهش‌های برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی

۹. سال چاپ مقالات منتشر شده در حوزه برنامه‌ریزی درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟ در این پژوهش، تحقیقات برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی تا اوایل سال ۱۴۰۰ بررسی شدند، بنابراین داده‌های مربوط به آن در نمودار مربوط به ابتدای سال ۱۴۰۰ بوده و باعث شده چارت در سال ۱۴۰۰ نزولی شود. بنابراین در تحلیل این قسمت سال ۱۴۰۰ مورد نظر نیست، اگر چه در جدول و نمودار دیده می‌شود. بر اساس اطلاعات

۹. سال چاپ مقالات منتشر شده در حوزه برنامه‌ریزی درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران چگونه است؟ در این پژوهش، تحقیقات برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی تا اوایل سال ۱۴۰۰ بررسی شدند، بنابراین داده‌های

۱۲۸ مقاله (۹/۶۸ درصد)، سال ۱۳۹۲ با ۱۲۹ مقاله (۹/۷۶ درصد)، سال ۱۳۹۱ با ۷۴ مقاله (۵/۶۰ درصد)، سال ۱۳۹۰ با ۶۲ مقاله (۴/۷۰ درصد) به ترتیب جایگاه‌های بعدی را از نظر تعداد مقالات به خود اختصاص داده‌اند.

حاصل از نمودار (۷)، بیشترین تعداد مقالات مربوط به سال ۱۳۹۹ با ۱۸۰ مقاله (۱۳/۶۳ درصد) است. همچنین سال ۱۳۹۸ با ۱۵۶ مقاله (۱۱/۸۰ درصد)، سال ۱۳۹۷ با ۱۶۷ مقاله (۱۲/۶۵ درصد)، سال ۱۳۹۶ با ۱۶۲ مقاله (۱۲/۲۷ درصد)، سال ۱۳۹۵ با ۱۲۳ مقاله (۹/۳۲ درصد)، سال ۱۳۹۴ با ۱۳۳ مقاله (۱۰/۰۶ درصد)، سال ۱۳۹۳

نمودار ۷: سال چاپ پژوهش‌های برنامه درسی آموزش عالی

آرمند (Seraji & Armand, 2010)، ادیب‌منش (Rahimi, 2014)، رحیمی و صالحی (Eksioğlu & Salehi, 2020)، اکسی‌اوغلو و همکاران (Ozan & Köse, 2014)، اوزان و کوزه (et al., 2014)، بیکماز و همکاران (Bikmaz, et al., 2013) و کوزیک اوغلو و سنم‌اوغلو (Kozikoğlu & Senemoğlu, 2015) همسویی دارد. این یافته همچنین نشان می‌دهد که پژوهشگران، این حوزه‌های موضوعی را نسبت به سایر حوزه‌ها در جامعه علمی برنامه درسی در آموزش عالی با اهمیت‌تر می‌دانند. بر اساس یافته‌ها، کمترین موضوعات مورد توجه در مقالات مورد بررسی نیز شامل طراحی برنامه درسی، طراحی آموزشی، برابری آموزشی، نظریه‌های تربیتی، پیشرفت تحصیلی، محتوای الکترونیک، و برنامه درسی الکترونیک بودند. ذکر این نکته اهمیت دارد که اگرچه به محتوا و برنامه درسی

بحث و نتیجه‌گیری

در هر بررسی علمی این موضوع حائز اهمیت است که شناخت وضعیت کنونی و روند تغییرات هر پدیده، قدمی مهم برای پیشرفت آن قلمداد می‌گردد. در این پژوهش با استفاده از تحلیل مجموعه‌ای از مقالات منتشر شده در نشریات رشته علوم تربیتی در حوزه برنامه درسی آموزش عالی تلاش شد تا از جهات مختلف روند پژوهش‌های منتشر شده در این مقالات مشخص شوند. نتایج حاصل از تحلیل سوال اول پژوهش مبنی بر مهم‌ترین موضوعات مربوط به مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی نشان داد که بیشترین موضوعات مورد توجه در مقالات مورد بررسی، یاددهی-یادگیری، محتواهای موضوعی برنامه درسی، حوزه‌های محتوایی برنامه درسی، روش‌های تدریس، و آموزش الکترونیک بودند. این یافته با پژوهش‌های سراجی و

در حوزه برنامه درسی از بُعد کمیت در پژوهش‌های آموزش عالی ایران همچنین حاکی از آن بود که روش پژوهش کیفی روش غالب در مقالات مورد بررسی بود و کمترین روش پژوهش نیز روش آمیخته بود. این موضوع نشان می‌دهد پژوهشگران نسبت به گذشته که بیشتر از روش‌های پژوهش کمی استفاده می‌کردند، توجه بیشتری به پژوهش‌های کیفی دارند، اما همچنان در استفاده از روش پژوهش آمیخته تمایل کمتری دارند. برخی دلایلی که باعث شده پژوهشگران به روش پژوهش آمیخته اقبال کمتری داشته باشند می‌تواند شامل ۱. دشواری و زمان بر بودن کاربست هر دو روش پژوهش کمی و کیفی به طور همزمان در یک پژوهش؛ ۲. عدم شناسایی روش‌های متعدد و توانایی کم پژوهشگران برای ترکیب روش‌ها به صورت مناسب با یکدیگر؛ و ۳. افزایش هزینه‌های پژوهشی در استفاده از هر دو روش پژوهش کمی و کیفی، باشد. این یافته با نتایج پژوهش‌های اکسی‌اوغلو و همکاران (Eksioglu et al., 2014)، ادیب‌منش (Adibmanesh, 2014) همسو است. با این حال، نتایج حاصل با یافته‌های ادیب‌منش و نصرافهانی (Adibmanesh & Nasr Esfahani, 2016)، ابدینی بلترک و همکاران (Abedini Baltork et al., 2013)، رحمان‌پور و نصرافهانی (Rahmanpour, Nasr, 2014)، و اوزان و کوزه (Ozan & Köse, 2014) ناهمسو است. نتایج حاصل از سوال پنجم پژوهش که ناظر بر مشارکت‌کنندگان مقالات حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران بود نشان داد که دانشجویان، غالب‌ترین مشارکت‌کنندگان در میان مقالات مورد بررسی بودند که با نتایج پژوهش اکسی‌اوغلو و همکاران (Eksioglu et al., 2014)، اوزان و کوزه (Ozan & Köse, 2014)، و آریک و ترکمن (Arık & Türkmen, 2009) همسو است. همچنین کمترین مشارکت‌کنندگان مربوط به دانش‌آموختگان بود. دلیل استفاده بیشتر از دانشجویان ممکن است به علت دسترسی سهل‌تر به این مشارکت‌کنندگان باشد و استفاده کمتر از دانش‌آموختگان احتمالاً به این دلیل بوده

الکترونیک در زمان آموزش حضوری توجه کمتری می‌شد، ولی در دوره شیوع همه‌گیری کرونا و گسترش آموزش مجازی در دانشگاه‌ها، این موضوعات در پژوهش‌های برنامه درسی مورد اقبال بیشتری قرار گرفته، با این حال نسبت به بقیه موضوعات کمتر گزارش شده‌اند که این یافته با نتایج پژوهش‌های ادیب‌منش (Adibmanesh, 2014)، اکسی‌اوغلو و همکاران (Eksioglu et al., 2014)، سراجی و آرمند (Seraji & Armand, 2010)، اوزان و کوزه (Ozan & Köse, 2014)، و رحیمی و صالحی (Rahimi & Salehi, 2020) همسو است. از سوی دیگر، نتایج ناظر بر سوال دوم پژوهش مبنی بر جایگاه و سهم هر یک از عناصر برنامه درسی در مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران نشان داد که از حیث پرداختن به عناصر مختلف برنامه درسی، بیشترین توجه به عنصر اجرای برنامه درسی و کمترین توجه معطوف به عنصر مواد و منابع در مقالات برنامه درسی آموزش عالی بوده است. بر اساس این یافته، در مقالات مورد بررسی بیشتر چهار عنصر هدف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی مورد توجه بوده است که می‌تواند به این دلیل باشد که معمولاً این چهار عنصر مورد توافق اغلب صاحب‌نظران حوزه برنامه درسی است و بنابراین بیشترین نمود را در پژوهش‌های برنامه درسی آموزش عالی نیز داشته است.

بر اساس یافته‌های حاصل از سوال سوم پژوهش که ناظر بر جایگاه و سهم پژوهش‌های برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران بود، عمده مقالات مورد بررسی در موضوع پژوهش مربوط به نشریه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی گرفته بوده است که با توجه به گستره موضوعی این نشریه طبیعی به نظر می‌رسد. با این حال این موضوع که تقریباً در همه نشریات مورد بررسی مقالاتی در رابطه با برنامه درسی آموزش عالی مشنتر شده است نشان از توجه پژوهشگران به این حوزه مهم در آموزش و یادگیری دارد. نتایج حاصل از پرسش چهارم پژوهش مبنی بر روش پژوهش مقالات انجام شده

دارند و تعمیم‌پذیری کاهش نمی‌یابد. از طرف دیگر، نسبت به قلمرو ملی، نمونه قابل دسترس‌تر است و در وقت و هزینه هم صرفه جویی می‌شود. با این حال ممکن است در قلمرو ملی اطلاعات جامع‌تری در اختیار پژوهشگران قرار می‌گیرد. نتایج سوال نهم پژوهش مبنی بر سال چاپ مقالات انجام شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران نشان داد که با این که روند انتشار مقالات در حوزه برنامه درسی آموزش عالی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ در نوسان بوده، اما از سال ۱۳۹۲ تعداد مقالات برنامه درسی آموزش عالی افزایش داشته و در سال‌هایی که نمودار نزولی شده تفاوت تعداد مقالات خیلی کم بوده است. بنابراین در یک نگاه کلی به روند مقالات بر حسب سال چاپ، می‌توان گفت که با گذر زمان مقالات برنامه درسی آموزش عالی بیشتر شده است.

به طور کلی نتایج حاصل گویای این بود که روند پژوهش‌ها در حوزه آموزش عالی از بعد مولفه‌های مورد بررسی در این پژوهش از توازن مناسبی برخوردار نیستند، بنابراین به منظور ایجاد این توازن و ارتقای گوناگونی و تنوع در این پژوهش‌ها، به پژوهشگران این حوزه توصیه می‌شود که در انجام پژوهش‌های برنامه درسی حوزه آموزش عالی به مولفه‌هایی که در پژوهش حاضر و پژوهش‌های مانند آن به عنوان زمینه‌های مغفول یا در حاشیه شناسایی شده‌اند توجه ویژه شود. به سردبیران نشریات حوزه برنامه درسی آموزش عالی پیشنهاد می‌شود که در بخش حوزه‌های موضوعی مورد پژوهش، با مشخص کردن نیازهای موضوعی در فراخوان نشریات، به جذب مقالات تخصصی و ویژه در راستای نیازهای موضوعی بپردازند تا به پر کردن خلأهای موجود کمک نموده و بنابراین مسیر انتشار مقالات را بر اساس نیازهای پژوهشی و حوزه‌های کمتر مورد توجه مدیریت نمایند. همچنین توصیه می‌شود که پژوهشگران حوزه برنامه درسی آموزش عالی در تحقیقات خود به عناصر مواد و منابع، مکان، زمان اهتمام بیشتری نشان دهند. علاوه بر این، به پژوهشگران برنامه درسی آموزش عالی در ایران توصیه می‌شود که به تناسب موضوعات و مسائل

است که ارتباط برقرار کردن با دانش‌آموختگان زمان‌بر و دشوارتر است. یافته‌های به دست آمده از سوال ششم پژوهش مبنی بر منبع استخراج مقالات انجام شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران نشان داد که در بین منابع استخراج، مقاله آزاد فزون‌ترین منبع استخراج بود و اقل‌ترین منبع مربوط به پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بود که با نتایج پژوهش نصراللهی‌نیا و همکاران (Nasrollahinia et al., 2019) همسو است. نتایج مربوط به سوال هفتم پژوهش مبنی بر حوزه‌های علمی- تخصصی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران نشان داد که در اکثر مقالات، مشارکت‌کنندگان از میان رشته‌های مختلف انتخاب شده و بنابراین حوزه تخصصی عمومی بیشترین حوزه مورد بررسی در مقالات برنامه درسی آموزش عالی بود که نشان از توجه به همه رشته‌های دانشگاهی دارد. علاوه بر حوزه عمومی، این موضوع که به حوزه‌های تخصصی غیر از علوم انسانی مثل علوم پایه، فنی و مهندسی و غیره به صورت اختصاصی در مقالات برنامه درسی پرداخته شده است نشان دهنده این است که برنامه درسی هسته اصلی آموزش در همه رشته‌ها است و بنابراین برای هر چه بهتر شدن سیستم آموزش و یادگیری توجه به برنامه درسی هر رشته در اولویت است.

یافته‌های ناظر بر پرسش هشتم پژوهش مبنی بر قلمرو مکانی مقالات منتشر شده در حوزه برنامه درسی در پژوهش‌های آموزش عالی ایران نشان داد که عمده پژوهش‌های مورد بررسی در قلمرو مکانی منطقه‌ای انجام شده‌اند و کمترین قلمرو مکانی مربوط به قلمرو محلی بود که با نتایج پژوهش امجد زبردست (Amjad Zebardast, 2015) ناهمسو است. استفاده از قلمرو مکانی محلی میزان تعمیم‌پذیری پژوهش را کاهش می‌دهد، اما استفاده از قلمرو مکانی ملی باعث تعمیم‌پذیری بیشتری می‌شود. اکثر پژوهشگران ترجیح می‌دهند از قلمرو مکانی منطقه‌ای استفاده کنند، به این دلیل که نسبت به قلمرو محلی نمونه بیشتری در اختیار

کامل مشخص نبود که با بررسی کل مقاله، احصاء گردید، اگرچه که با توجه به حجم بالای مقالات، زمان زیادی را به خود اختصاص داد.

Reference

- Abedini Baltork, M., Nasr Esfahani, A. R., & Salehi Omran, E. (2013). A comparison of educational research features; A case study: Higher education review in Iran and the Netherlands. *Higher Education Letter*, 6(24), 115-132. [In Persian].
- Adibmanesh, M. (2021). Evaluation of Two Quarterly Curriculum Studies in Higher Education with a content analysis approach. *Higher Education Curriculum Studies*, 11(2), 99-118. [In Persian].
- Adibmanesh, M., & Nasr Esfahani, A. R. (2016). Methodological considerations of research in curriculum in Iran and the United States. *Journal of Curriculum Studies*, 11(40), 95-120. [In Persian].
- Amjad Zebardast, M. (2015). Research paradigms in studies related to the organization and management of the higher education system: An analysis of the articles of the Higher Education Research and Planning Quarterly. *Journal of Iranian Higher Education*, 7(4), 61-104. [In Persian].
- Arık, R. S., & Türkmen, M. (2009). Analysis of articles in scientific journals published in the field of educational sciences. *Western Anatolian Journal of Educational Sciences*, 11(1), 1-22.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.
- Bikmaz, F., Aksoy, E., Tatar, Ö., & Altinyüzük, C. A. (2013). The content analysis of PhD theses completed in the field of curriculum and instruction (1974-2009). *Education and Science*, 38 (168), 288-303.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research*

مرتبط با برنامه درسی سعی کنند از روش پژوهش آمیخته بیشتر بهره گیرند و فقط به روش‌های پژوهشی کیفی و کمی بسنده نکنند. بر این اساس، همچنین پیشنهاد می‌شود در مجلات علوم تربیتی پژوهش‌هایی که از روش پژوهش آمیخته استفاده می‌کنند در اولویت چاپ قرار گیرند. علاوه بر این، توصیه می‌شود که پژوهشگران حوزه آموزش عالی از دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها نیز به عنوان مشارکت‌کنندگان در تحقیقات خود بهره بیشتری بگیرند، زیرا این مشارکت‌کنندگان به دلیل آشنایی بیشتر با رشته تحصیلی، اساتید، و دانشگاه محل تحصیل خود، در پاره‌ای موارد اطلاعات کامل‌تری را م در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند. همچنین بر اساس یافته‌های حاصل از این پژوهش، به دانشگاه‌ها و اساتید توصیه می‌شود که دانشجویان را به چاپ مقاله از پایان‌نامه خود تشویق نمایند. همچنین دانشگاه‌ها امکانی را فراهم کنند که بعد از دفاع در صورت چاپ مقاله نمره چاپ مقاله به دانشجو تعلق گیرد؛ این امکان را می‌توان با در نظر گرفتن بازه زمانی چند ماه یا یک ترم تحصیلی بعد از دفاع برای دانشجو فراهم کرد. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود که قلمرو مکانی پژوهش‌ها از تمرکز بر روی گستره منطقه-ای، به سمت گستره ملی پیش رود تا نتایج قابلیت تعمیم بیشتری داشته باشد. همچنین توصیه می‌شود که پژوهش‌گران در صورت امکان، قلمرو مکانی پژوهش‌های خود را دانشگاه‌های ایران و خارج از ایران در نظر گیرند تا ضمن مقایسه صورت‌گرفته به ارائه برنامه‌ها و پیشنهادهای کاربردی برای بهتر شدن برنامه‌های درسی و سیستم آموزشی منجر شود.

پژوهش حاضر دارای برخی محدودیت‌ها در فرایند اجرا بود. حجم زیاد مقالات هر نشریه ممکن است باعث شده باشد که برخی مقالات مرتبط از دید پژوهشگر پنهان بماند و مورد بررسی قرار نگرفته باشد. همچنین، در تعداد کمی از مقالات، دسترسی به فایل کامل مقاله در تارنمای اختصاصی نشریه وجود نداشت که در بیشتر موارد با جستجو در پایگاه‌های استنادی، مقالات دریافت شد. حوزه و روش انجام پژوهش در برخی از مقالات به طور

- Moradi, M., & Safikhani, R. (2016). Analysis of public sector accounting researches in Iran and future researches directions. *Accounting and Auditing Review*, 23(4), 547-574. [In Persian].
- Nasrollahinia, F., Vardasbi, F., Shahverdi, R., & Fattahi, M. (2019). Content analysis systematically of Iranian Higher Education Researches, Case study: Articles of the Journal of Higher Education Letter. *Higher Education Letter*, 12(47), 127-157. [In Persian].
- Ozan, C., Köse, E. (2014). Research trends in curriculum and instruction. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 116-136.
- Popping, R. (2010). Some views on agreement to be used in content analysis studies. *Quality & Quantity*, 44, 1067-1078.
- Pourabbasi, J., Aghaie, A., & Hajian Heidary, M. (2016). Provide a service-oriented architecture for scientific collaboration network in the e-science environment. *Journal of Science & Technology Policy*, 8(2), 47-63. [In Persian].
- Rahimi, B., & Salehi, S. (2020). Thematic analysis of curriculum studies researches to understand the status quo (casestudy: Specialized journals). *Higher Education Letter*, 13(51), 67-107. [In Persian].
- Rahmanpour, M., & Nasr Esfehiani, A. R. (2014). Internal and external research methodologies relevant to the curriculum in higher education. *Theory and Practice in Curriculum*, 1(2), 125-148. [In Persian].
- Seraji, F., & Armand, M. (2010). Inspected the conducted research situation in curriculum development in Iran identifying the distance between the current and desired situation. *Journal of Curriculum Studies*, 4(16), 29-52. [In Persian].
- Sharifian, F. (2014). Investigating the appearance of curriculum research and classification of traditions and active experts in it, *New Educational Approaches*, 9(1), 1-36. [In Persian].
- in *Psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V. & Clarke, V. (2023). Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and be(com)ing a knowing researcher. *International Journal of Transgender Health*. 24 (1), 1-6.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Thousand Oaks: Sage publications.
- Eksioglu, S., Erdogan, D. G., & Karabacak, K. (2014). Research trends in curriculum and instruction field in Spain. *The International journal of Educational Researchers*, 5(3), 14-26.
- Fathi Vajargah, K. (2020). Beyond reconceptualization: Recontextualization/multicontextualization of curriculum studies in Iran (toward new curriculum ecosystems). *TCI (Transnational Curriculum Inquiry)*, 17(2), 57-72.
- Hawkins, J. M. (2017). Textual analysis. *The SAGE encyclopedia of communication research methods*, 4, 1753-1756.
- Jahan, J. (2019). Analysis of researches published in the Biannual Journal of University Textbooks; Research and Writing from 1996 to 2017. *University Tectbooks, Research and Writing*, 22(43), 55-89. [In Persian].
- Kamali, H., Yamani Duozi Sorkhabi, M., & Arefi, M. (2023). An analysis of understanding curriculum in higher education studies in Iran. *Research and Planning in Higher Education*, 27(3), 143-175. [In Persian].
- Kozikoğlu, İ., & Senemoğlu, N. (2015). The content analysis of dissertations completed in the field of curriculum and instruction (2009-2014). *Education and Science*, 40 (182), 29-41.
- Majeed, S., & Wani, G. (2018). Trends of research in the field of curriculum studies – India and abroad (2000 to 2018). *Research Review Journals*, 3(11), 1017-1020.

Zare, M. R., Owlia, M. S., & MontazerI, N. (2013). Forecasting the trend of industrial engeenring reseach using time e series analy. *Industrial Engeenerring and Management*, 29, 1, 87-100. [In Persian].

Yadegarzadeh, G. R., Fathi Vajargah, K., Mehrmohammadi, M., & Arefi, M. (2016). An analysis of the necessities and requirements of rethinking the goals, strategies and curricula of specialized doctoral courses. *Journal of Research in Teaching*, 4(1), 1-18. [in Persian].